

BARDÓCZ ZSUZSA – PUSZTAI ÁRPÁD

Requiem a faluért

Főre el kell mondanunk, hogy ugyan falun élünk, de nem vagyunk igazán „falusi” emberek. Szakmánkat tekintve mindketten kutatók voltunk, foglalkozásunk abból állt, hogy a jelenségeket megfigyeltük, leírtuk, értékeltünk úgy, ahogy azt a saját tapasztalatunk megengedte. Így próbálunk most a falu témájához is hozzányúlni.

A XX. század fordulóján a világon négy, az egymillió lakost meghaladó nagyváros volt: London, New York, Peking és a mai Tokió elődje. A II. világháború előtt a világ lakosságának 90%-a élt falun. A városiaknak is megvolt a vidéki kötődésük. Vagy a család egyik része maradt „otthon”, vagy a gazdagabb városiakat vidékhez kötötték a birtokaik. A falu feladata egyértelmű volt, elő kellett teremteni a táplálékot mindenki számára.

Ma a világon 442 nagyváros van, ebből több tucatnak nemcsak az egy, de a tízmilliót is meghaladja a lakossága. Ezek főleg Indiában, Kínában, Dél-Amerikában találhatók. Európában, így Magyarországon is az embereknek több mint 60%-a él városokban. Igaz, sokszor túlzásnak tűnik egy-egy városnak nyilvánított települést városnak nevezni. Sem a település nagysága, sem felépítése nem városias, de az adminisztráció, a szabályozás és az életforma városi. Ezzel elérkeztünk az egyik legnagyobb problémához, a megváltozott életformához. A tendencia a világon a globalizáció. Hazánkban is az a cél, hogy az embereknek azonos körülményeket teremtsünk. A mezőgazdasági munka nehéz volt, mindenkor és minden időjárásban el kellett a munkát végezni, bármilyen sok volt is a dolog. Ma mindenki szívesebben dolgozik az irodában, ahol a munkaidő csak 8 óra, mint kint a földeken.

Tudjuk, hogy eddig mi volt a falu feladata, de mi volt a városé? Ez kortól, helytől függött. Egyes városok kulturális, ipari vagy közlekedési, esetleg oktatási központok voltak, mások pénzügyi központok vagy vásárvárosok. Kérdés, hogy most mi a falu és a város feladata? Az életforma kiegyenlítődött, hasonló módon élnek, viselkednek az emberek, próbálnak hasonló munkát végezni városon és falun. A falusi gyerekek is a számítógépes játékokkal, a világhálón lógnak. Egyedül sok helyen nem lehet őket sem a kertbe, sem az utcára kiengedni. Van olyan vidéki gyerek, aki idejének nagy részét a szobában tölti. A szülők mindent próbálnak előteremteni a gyerekeknek, féltik őket a fizikai erőfeszítéstől. Így a gyerekek többsége nem ismeri a környezetét, a természetet. Legtöbb vidéki gyerek nem tanulja meg a háztartás, a gazdálkodás alapjait. Pedig az ismeretek továbbadása nagyon fontos volna a jövő szempontjából. Olyan ez, mint egy lánc. Ha kiesik vagy elgyöngül egy szem, a lánc elszakad. Az elveszett tudást később nagyon nehéz visszaszerezni.

Mindketten Budapesten születünk, gyermekkorunkban a nyarakat a nagyszülőknél, falun töltöttük. Ismertük az akkori vidéki életet. A jó gazda valóban a föld gazdája volt, művelte, vigyázta a földet. Tudásukat az idősebbek próbálták átadni a fiataloknak. A tanítás már kisgyermekkorban elkezdődött. Először csak a nagyszülők körül játszódtunk a gazdaságban, de már korán elkezdték magyarázni, mit miért csinálnak. Sokszor gondolunk ma is arra, bárcsak jobban odafigyeltünk volna arra, amit mondtak a világról, a gazdálkodásról. Ugyan a paraszt szónak ma rossz felhangja van, de a gazdálkodó vidéki ember nagyon sok minden-

hez értett. A gazdaság sokféle tudást, ismeretet megkövetelt. Az emberek ismerték a környezetüket, az időjárást, növényeik és állataik viselkedését. Ahhoz, hogy sikeresek legyenek, meg kellett szervezniük a napi munkát, rendben kellett tartaniuk mindenféle épületet, eszközt, szerszámot. A nagyszülők mindig dolgoztak, reggeltől estig. A ház körül mindig volt baromfi is, disznó is. Mama a ház körül, nagypapa a gazdaságban munkával töltötte ideje jó részét. Idénymunkában az egész család besegített. A falunkban ma alig van olyan család, ahol állatot tartanak. Az is inkább aprójószág, nem disznó, a szarvasmarháról, lóról nem is beszélve. A nagycsaládok szétbomlottak. A falu előregedett, tovább öregszik, szociális gondokkal küszködik. Alig akad, aki földet művel, vagy termel valamit a kertben, állatot tart. A faluban gyakorlatilag nincs munka. Akinek mégis van munkahelye, az a boltban, a postán, a vendéglátásban, esetleg az önkormányzatnál van alkalmazásban. A kisipar megszűnt, nincs köteles, suszter, szabó, legfeljebb a fodrász maradt meg, no meg a kocsmá. A fiatalok, mihelyt a gyerekeik óvodás vagy iskolás korba érnek beköltöznek a közeli városba, hogy könnyebb legyen az óvodába, iskolába járás. Munkát is könnyebben találnak ott.

Mindenki a közeli nagyvárosban, a szupermarketekben veszi meg az ennivalót, mert ott mindig mindent lehet kapni, és olcsóbban, mintha azt az ember maga teremtené elő. Nem éri meg a ház körül kiskertet tartani, ha az embernek nincs kútja. Drága a mag, drága a víz, és ráadásul nem is elég jó az öntözésre, a levél kifehéredik tőle. No meg így annyit dolgozni sem kell. Csak az idősek és a legelkötelezettebbek termelnek a ház körül zöldséget, mert ők még tudni akarják, hogy mit esznek, és az hogyan készül. Az emberek nagy részét ez már nem érdekli. Az számít, hogy jó legyen az étel íze, meg lehessen fizetni. Hogy mi van benne, hogyan készül, milyen hatással van a szervezetünkre, az már nem olyan fontos. Az ember azt gondolná, hogy tudatosan szakítják el a fogyasztót az élelmiszertől, mert ha tudná, hogy mit eszik, talán meg sem enné.

Este mindenki leül a TV vagy a számítógép elé. Megszűntek a vidéki közösségek, eltűntek a hagyományok, elvész az ősi tudás. Lassan megszűnik az emberek közötti személyes kapcsolat, és ezt alig vesszük észre. A vidéki gyerekek jó része a városba jár iskolába, ugyanazt tanulja, mint bármely városi gyerek, mobilozik, a neten lóg. Nem látja a szülőket dolgozni a ház körül vagy a gazdaságban. Sokszor egyáltalán nem látja őket dolgozni.

Mindez a változás az utolsó 50–60 évben történt, de főleg az elmúlt 20–30 év megváltozott a világrendje és életmódja felelős azért, hogy a táplálékból is profitot hozó szabadkereskedelmi áru lett, és olyan dolgok kerülnek az ételünkbe, környezetünkbe, amelyről régen azt el sem tudták képzelni, mint például a szintetikus vegyszerek. Az emberek vakon hisznek a nagyvállalatoknak, hogy azok az egészségünket tartják elsődlegesnek a profit helyett. A szabályokat a falunak a város írja, sokszor olyan emberek csinálják a jogszabályokat, akik nem ismerik a vidék problémáit. Az egyenlő jogokra hivatkozva, még a józan ész sem számít.

Az emberek többsége úgy gondolja, hogy csak az ipari mezőgazdaság képes ellátni az elvárosiasodott lakosságot. Hogy ez a termelési mód nem tartható fenn, mert szennyezi és tönkreteszi a környezetünket, az egészségünket, mert túl sok energiát használ, úgy néz ki, csak sokadlagos szempont. A jelenlegi oktatási rendszer is ezt a módszert sulykolja a diákokba, a politikusok jó részének is e felé a rendszer felé húz a gondolkodása. Sokak gazdasági és egyéb érdeke is a nagyüzemi mezőgazdasági formát támogatja. Pedig az igazságot nem lehet véka alá rejtteni, és ha az ember nem hajlandó a tényeket és a józan ész érveit figyelembe venni, homokba dugja a fejét, mint a strucc, az nem vezethet jóra.

Ha tetszik, ha nem, a nem fenntartható életformát, mezőgazdaságot sehogy sem lehet hosszú távon megőrizni. Ha tetszik, ha nem, a változás be fog következni. A földgáz- és a kőolajkészlet kimerüléskor van, árak emelkednek. Az intenzív, nagyüzemi mezőgazdaság természetesen az intenzív vegyszerhasználaton és a kőolaj meghajtású gépeken alapul. Ahogy az energiaárak emelkednek, a termelés először drágává, később megfizethetetlenné, majd lehetetlenné válik. Sokaknak nem jut el a tudatukig, hogy a mezőgazdasági vegyszerek, akár csak a kozmetikumok és gyógyszerek, ugyancsak kőolajból kiindulva készülnek. Ha tetszik, ha nem, amikor a fosszilis energiakészlet kimerül, a benzint/dízelt és vegyszert igénylő jelenlegi mezőgazdaság nem lesz folytatható. Két lehetőség van: vagy felkészülünk időben a változásra, vagy sok szenvedés és éhezés árán kényszerülünk rá később a változtatásra. Az egyedüli valóban fenntartható mezőgazdasági művelődési mód a vegyszermentes, bio- vagy ökogazdálkodás. Ha tetszik, ha nem erre kell áttérni, és lehetőleg minél előbb. Nemcsak azért, mert ez az egyedüli termelési mód, amely egészséges táplálékot eredményez és kíméli a környezetet, hanem azért is, mert a fenntarthatóság alapvető követelmény lesz. Lehet és fog is az emberiség alternatív energiaforrást találni. De nem szabad egy másik, nem fenntartható kísérletet kezdeni. A XX. század elejéig a mezőgazdaság fenntartható volt. Az akkori mezőgazdasági gyakorlat lassan feledésbe merül. A néprajzosok, a hagyományőrök próbálják csak az ősi ismereteket megtartani. Pedig ezek nélkülözhetetlenek a jövő szempontjából. Vannak olyan országok, ahol népszerű tévéprogramokkal próbálják az embereket a jövőre felkészíteni és tanítani. Nagy Britanniában a nehéz, dolgos falusi életmódra népszerű sorozatokkal emlékeztetik az embereket, a romantikustól a célzott ismeret átadásáig. Ilyen például a „Viktória korabeli farm” vagy az „Edward-kori farm” és a „Larkrise to Candleford”. Hogy hogyan lehet vidéken, az erdőből, folyóból, tengerből ételmezt szerezni, hogyan lehet a ház körül saját kis gazdaságot kialakítani, azt a nálunk is népszerű, több éve futó a „Kasza, Kapa, Fakanál” (eredetileg „River Cottage”) sorozata tanítja.

Az is nyilvánvaló, hogy a nagyvárosi életforma sem lesz fenntartható. A világ lakossága többségének vissza kell térnie kisebb településekre, és az emberek rá fognak kényszerülni saját táplálékuk előállítására.

A helyzetet minél előbb, tisztán és érthetően el kellene magyarázni a nemzetnek, és meg kéne teremteni minél előbb az átállás lehetőségét. Vissza kell térni a kisebb méretű, vegyes gazdálkodáshoz, együtt termelve a növényeket, és tartva az állatokat. Ismét ki kell használni az állatok munkaerőjét, vissza kell térni a természetben található gyógyító szerek használatához.

Azt mondják, hogy a múlt ismerete nélkül nehéz megjósolni a jövőt. A múlt hibáit nem érdemes megismételni, azokból inkább tanulni kell. A magyar ember találékony, szorgalmas. Ha ismeri a problémát, arra megoldást fog találni. De csak akkor, ha ehhez biztosítják számára a lehetőségeket és a megfelelő jogszabályi háttérrel és a körülményeket, és ezeket nem a profit és az üzleti élet szabályozza. A tét valóban a nemzet túlélése és megmaradása. ◀

BARDÓCZ ZSUZSA (1950) a Debreceni Egyetem táplálkozástudományi professzora, a génmódosított növények kutatója.

PUSZTAI ÁRPÁD (1930) vegyészdiplomát Budapesten szerzett, biokémiából Londonban doktorált; génkutató.